

gekozen. De waardplant is eik en de vlinders zijn qua uiterlijk buitengewoon variabel, zowel qua kleur als tekening. Vanwege het vrij kleine formaat en de vorm van de vleugels wordt *N. revayana* soms verward met bladrollers. Overigens geldt de verwarring met micro's ook voor de "echte Nola's", vanwege het kleine formaat van deze soorten.

Van *N. degenerana* zijn uit Nederland slechts twee zeer oude waarnemingen bekend (1869 en 1917), terwijl de derde soort, *N. asiatica*, een nieuwkomer in ons land is. Overigens is het tot nu toe enige exemplaar van *N. asiatica* al in 1990 gevangen, maar het exemplaar was in eerste instantie gedetermineerd als *N. revayana* en stond onder die naam in een collectie. Kort geleden werden Nederlandse vlinderaars erop geattendeerd dat *N. asiatica* mogelijk ook in Nederland zou voorkomen, wat dus ook zo bleek te zijn. *N. asiatica* is lastig te onderscheiden van *N. revayana*, mogelijk komt de soort op meer plekken voor of staan er meer fout gedetermineerde exemplaren in collecties.

Tot slot

Met uitzondering van *N. holsatica* staan er van alle in Friesland voorkomende soorten uit de familie *Nolidae* foto's op de website:

www.vlinderwerkgroepfriesland.nl/nachtvlinders.

Let op bij donkere exemplaren van *N. aerugula*. De aanwezigheid van een donkere band op de achtervleugels en het ontbreken van schubbenpuisten op de voorvleugels zijn kenmerken van *Nola holsatica*. Het zou interessant zijn om meer te weten te komen over de verspreiding van deze soort in Friesland. Dit laatste geldt natuurlijk ook voor de andere soorten en in het bijzonder voor *N. asiatica*. Over de eerste Nederlandse vondst van deze soort, alsmede de kenmerken, is onlangs geschreven in Entomologische Berichten. Het artikel is te lezen op internet (http://www.vlindernet.nl/doc/EB682008-109-110_N_asiatica.pdf).

Constructief nachtvlinderbeheer in een onderzoeksgebied Tymo Muus

In het tijdschrift van de Vlinderstichting 'Vlinders' verscheen er afgelopen jaar augustus een tussenstand vanuit het meetnet dagvlinders. Na vijftientig jaar kangeconcludeerd worden dat ruim tweederde van de dagvlindersoorten in ons land sterk achteruit gegaan is. Het jaar 2007 was geen spetterend jaar, maar toen het einde van 2008 in zich was kon men daar ook geen goed woord over kwijt. Of toch wel? Deels: het aantal veenhooibeestjes was na jaren bevredigend en op het gebied van de nachtvlinders waren er ook soorten toegenomen. Voorbeelden van soorten die soms 'explosief' aanwezig waren: de satijnvlinder (*Leucoma salicis*), zo'n soort waarover ik het in het begin van mijn hobby wel eens over had. Als je een vlinder op doek had, dan was het boffen! In 2008 had ik er ruim dertig op een avond. In onze regio zien we het wel meer, soorten waarvan wij het ergens niet verwachten – die toenemen in aantal – andere soorten zijn pijnlijk afwezig.

Soms zijn de aantallen zo laag dat we eindeloos liggen te peinzen over de mogelijke oorzaken.

Het is nog niet zo lang geleden dat ik in mijn tuin (Beetsterzwaag) en omgeving (Drachten, Korteheemmen en Olterterp) ging inventariseren, in het kersverse begin vooral de dagvlinders, vervolgens de nachtvinders. De leukste soorten noteer je weliswaar steevast, maar ook vergeet je wel eens wat. Soorten die heel algemeen zijn, bijvoorbeeld een goudvenstertje (*Plusia festucae*) rondom de buddleja vliegend, zijn daar een voorbeeld van. De afgelopen tijd heb ik circa zeventuizend waarnemingen gedaan. Van de algemene soorten hadden de lijsten dus langer kunnen zijn, maar ook heb ik ook van veel niet de aantallen kunnen noteren. Tijdgebrek is het vooral, een bekend verschijnsel onder de nachtvinderaars die af en toe maar ‘even’ tijd hebben om snel een naam neer te schrijven. De laatste tijd probeer ik hier voor mijzelf verandering in te krijgen, om een soort van nachtvindermonitoring in mijn onderzoeksgebied te kunnen bewerkstelligen. Per kilometerhok, straat of plantsoen is te achterhalen waar bepaalde soorten zitten en vooral ook: in welke aantallen komen ze er voor.

Dergelijke onderzoeksresultaten zijn perfecte indicatoren om de nachtvinderstand in een gebied te meten. Eén van de zorgenkindjes voor mij is de malvabandspanner (*Larentia clavaria*) die kaasjeskruid (*Malva* sp.) als waardplant heeft. In 2004 ontdekte ik een gezonde populatie in het dorp, vooral te danken aan de waardplant die op sommige plaatsen langs veldjes en plantsoenen te vinden is. Voor- en achteruitgang is dus te meten door de jaren heen, en daarbij een oog in het zeil te houden als het gaat om wijzigingen in de habitat. Dit voorjaar was er weer zo’n grootschalige habitatverstoring. Niet de eerste in de afgelopen jaren. Ruderale terreintjes kenmerkte mijn leefgebied in Beetsterzwaag tegen 1995, daarna is er veel bijgebouwd maar ik heb altijd grote bewondering gehad voor de manier waarop men het groen in waarde liet. Het ecologische beleid waarover de gemeente vol lof spreekt op haar website wordt de laatste jaren ernstig geschonden. Een nieuw beleid, na 2005, heeft er toe geleid dat grasvelden inclusief randzones al vroeg in het voorjaar worden gemaaid, zo ook delen met klein kaasjeskruid (*M. neglecta*). Sloten worden nu elk jaar gehekkeld en bosperken volledig kaalgeslagen.

Het dorp bezit van oudsher oude boomwallen waartussen wijken zijn aangelegd. De bomen waarover ik spreek zijn dan zomaar dertig jaar oud. Het probleem is echter dat beheerders te snel denken dat wanneer bomen gekapt worden, dat herbegroeiing een vanzelfsprekendheid is.

De perken die kort na 2005 zijn gekapt vertonen een heel ander uiterlijk: bomen zijn te oud om uit te lopen en rozen, kornoelje en hazelaar worden dan dominant. Een grote verandering in habitat, wat mede een grote boosdoener is bij de stagnatie van vlinderaantallen. Het zij ook dat ik van sommige soorten met moeite – of niet meer – de rupsen kan vinden. Elke soort stelt haar eigen eisen aan een habitat, de een aan jonge boom de andere weer aan verouderde exemplaren waar men zich

vaak op verkrijgt. Als het ware “smaakt” een blad van een oude boom anders dan een jonge boom, wat sommige soorten kieskeurig maakt. Weer andere soorten houden rekening met predatoren: opvallende pijlstaartrupsen vind je om die reden niet in hoge kruinen. Juist lage takken worden weer opgesnoeid. Het is belangrijk om dan als vlinderaar invloed uit te oefenen op de gemeente om de situatie te verbeteren. Tenslotte gaat het niet alleen om waarnemen. Immers het inzetten van je eigen resultaten en ervaringen ter behoud van soorten is het gouden werk.

In 2007 heb ik mij al eens grondig druk gemaakt over de kap van de Schakel, een bos ten noorden van Revalidatie Fryslân (Lyndensteijn). Als protest een dertig pagina dik verslag waarin de waarden van het bos worden besproken. Dit jaar was voor mij de druppel, toen ik weer honderden gemarkeerde bomen zag in het dorp. Samen met de gebiedsbeheerder liepen we langs de gemarkeerde bomen. Na afloop bleek dat er veel onterecht gemarkeerd is, er al stroken gekapt waren waar de gemeente zelf niet van op de hoogte was en de situatie flink onderschat was. In telefoongesprekken kwam naar voren dat er wel ambtenaren waren met plantenkennis. Een gemeente zonder gediplomeerd ecoloog(?). In overleg zou ik op eigen kracht de bomen hermarkeren, blijkt dat dit later niet aan de uitvoerders doorgegeven is. Opnieuw ingrijpen. In de laatste weken van februari ligt het nu stil, is er dan iets bereikt? Misschien ook dankzij het Plaatselijk Belang, die ook getuige was van het onnodige en ondoordachte leed. De gevarieerde bosrand kon ik niet meer redden, die is verdwenen. Een leerproces, waarmee ik aan wil geven dat dergelijke fouten de (nacht)vlinderstand op den duur de kop kost. Niet elke soort kan zich zo snel aanpassen aan dergelijke situaties, en zich daarna herstellen. Zogenaamde ‘slechte vlinderjaren’ waarbij het weer ook niet meezit maakt het er alleen maar moeilijker op.

Kansen voor vlinders?

Het onderzoek van de Vlinderstichting kent een zwaartepunt dat ligt bij de dagvlinders. Zij baseert de slechte omstandigheden bij de vlinders op de slechte kwaliteit van het agrarische gebied, in stedelijk gebied, natuurgebied en bos. Het gebrek aan kruiden die vaak onbewust worden weggemaaid in de eerste drie gebiedstypen, daarnaast kosten grootschalige ingrepen in natuurgebieden soorten de kop die moeilijk kunnen herstellen en bosranden en kruidenzones in bossen verdwijnen vaak. De gemeente Opsterland vroeg mij of ik bij zou willen dragen aan een analyse van de vlinders per gebied, een dergelijke richtlijn voor het beheer. Omdat de gemeenten niet op elke plant kunnen letten stelde zij mij voor om speciale ecologische gebieden in te richten. Op bepaalde plaatsen zullen groenstroken, het zij bermen, slootranden of plantsoenen gespaard worden tijdens onderhoud.

Honkvaste soorten zoals de kruiskruidvedermot (*Platyptilia isodactylus*) en de sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*) in de bermen van de A7 zouden dan verplaatst kunnen worden, naar gebieden waar het jacobskruid wel mag gedijen. Een

karwei waarbij de planten zowel de juiste kalkbodem, standplaats en gezondheid moeten hebben alvorens het weer aantrekkelijk wordt voor de eerstgenoemde soort. Het is natuurlijk afwachten of de populaties van deze soorten tot die tijd zich in stand kunnen houden, want ook afgelopen jaar is langs de A7 veel kruiskruid bestreden.

Ik moet er wel bij noemen dat omwonenden zelf niet echt omkijken naar het kruiskruid, maar dat bestrijdingssessies in opdracht van Rijkswaterstaat hebben plaatsgevonden.

Nog vrij onbewust en kleinschalig is dit een eerste opzet van beschermwerk voor nachtvlinders. Is men eenmaal op de hoogte van unieke populaties, dan is het belangrijk dat er ook wat aan gedaan wordt om deze te behouden. Het is een oproep voor ieder om dit voorbeeld te volgen, want uiteindelijk kunnen wij zo niet alleen wat betekenen voor de nachtvlinders.

Drachten: ecologische zones met twee doelen.

Eén van de plaatsen waar ik elke dag kom is Drachten, lang niet meer zo als vroeger. Het is ook al weer even geleden dat ik standaard na schooltijd een bezoekje bracht aan de kinderboerderij De Naturij. Hier trof ik dan Hans Bijl, waarmee ik de laatste tijd veel gesproken heb over het beheer in Drachten. Hans zelf heeft een strook volkstuin in bezit achter een geluidswal. De rijke begroeiing op de geluidwal maakt het een schitterende locatie om daar vlinders te gaan spotten. De kans is groot dat wanneer ik net even weer tussen de kruiden zit te struinen, ik Hans weer zie schoffelen. Wij waren beide van mening dat dergelijke geluidswallen de perfecte plaatsen zijn waar vlinders zich kunnen ontwikkelen. Ik kom er veel kruiden tegen waarop ik al tal van interessante soorten heb gevonden als rups. Het icarusblauwtje is niet zo'n grote bijzonderheid, maar wel een merkwaardige verschijning. Nog veel leuker is de sint-jansvlinder (*Zygaena filipendulae*) die elk jaar nog te vinden is in Drachten. Hans meende dat ze mogelijk al verdwenen waren, maar het vinden van enkele rupsen bewees het tegendeel. Elders wordt er steeds vaker grootschalig gemaaid, op plaatsen waar dit niet nodig is. Een mooi voorbeeld is de A7 afslag De Haven: het zou een schitterende kruidenzee kunnen zijn als er minder rigoureuus gemaaid zou worden. De boeren hebben niet snel belang bij dit gras. Door de uitlaatgassen is het ongeschikt voor vee. De geluidswallen zorgen er dus voor dat de soorten steeds meer geïsoleerd raken. Het inrichten van eerder genoemde ecologische stroken zou de perfecte oplossing bieden. Ook andere insecten zoals de wespspin (*Argiope bruennichi*) die ik er kort geleden ontdekte hebben hier baat bij. De gemeente Smallingerland heeft wel een beter georganiseerd groenbedrijf. Wij hopen in de loop van dit jaar, in mogelijke samenwerking met de KNNV Drachten, draagvlak te krijgen voor het idee. De gemeente heeft al eerder getracht het een en ander te verbeteren aan haar beheer over de kruidenveldjes – en bermen langs de fietspaden. In de Trisken, het Himsterhout en bij de Zanding worden elk jaar nu grote delen door schapen begrazen. Niet een ideale oplossing, juist de biez

blijven staan en de klavers en andere kruidachtigen verdwijnen. Elders worden ecologische stroken in grote plaatsen en steden vaak met moeite in waarde gelaten. Ruderale terreinen worden als ‘prikkelig’ en ‘slordig’ ervaren. “Netjes houden die hap!”. Het is bijna altijd de onwetendheid die er heerst. Het idee was om enkele delen af te bakenen en deze een tweede doel mee te geven: educatie. Het is volstrekt onnodig om de plaatsen waar bijv. de sint-jansvlinder samen met de rolklaver voorkomt geheim te houden. Kleine informatiepanelen kunnen hier dan voor gebruikt worden. Door deze bijv. niet direct vooraan in een strook groen te plaatsen is de kans kleiner op vandalisme.

Het is essentieel dat inwoners zelf ervaren waar bijzondere soorten voorkomen en dat om die reden stukken groen gespaard worden. Uit ervaring blijkt dat men juist extra op de soorten gaat letten, en zij daarbij toch begrip en vooral belangstelling voor de situatie krijgen. Vanuit de scholen is er dan ook een mogelijkheid speur-tochten naar de bepaalde vlinders te organiseren. Een beheer met twee goede doelen en een weg naar verbetering...?!

De sint-jansvlinder verdient een minder geïsoleerd leefgebied (foto: T. Muus).

Het laatste nieuws uit St. Nicolaasga Andy Saunders

Vier nieuwe micro's gevangen in 2008.

Bryrotropha terrella

Ancylis laetana

Bryrotropha terrella (Gelechiidae): Deze kleine Gelechiidae heb ik voor het eerst vijf keer tussen 9 juli en 25 juli in St. Nicolaasga gevangen.

Ancylis laetana (Tortricidae): Deze mooie bladroller heb ik tussen 12 mei en 18 juni 3 keer in mijn tuin gevangen. De rupsen leven op Ratelpopulier.